

Sygn. akt I UK 199/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 grudnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Józef Iwulski

SSN Roman Kuczyński (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania B. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 18 grudnia 2013 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 20 września 2012 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G. wyrokiem z dnia 2 listopada 2011 r. zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia

28 kwietnia 2011 r. odmawiającą B. M. prawa do emerytury określonej w art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS i przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury od dnia 1 maja 2011 r. Sąd ustalił, że ubezpieczony (ur. 1 maja 1951 r.) w dniu 5 kwietnia 2011 r. złożył wniosek o przyznanie prawa do emerytury. Zaskarżoną decyzją odmówiono tego prawa, albowiem na dzień wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach wnioskodawca, posiadając ponad 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych, nie udowodnił co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Organ rentowy uznał za udowodnione 6 lat, 8 miesięcy i 23 dni okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach pod ziemią i na kolei, odmawiając uznania okresów zatrudnienia:

- 1) od 12 października 1978 r. do 31 lipca 1987 r. w Kombinacie Budowlanym - Zakładzie Elementów Budowlanych w R. na stanowisku elektromontera, operatora sprężarek i konserwatora suwnic,
- 2) od 1 września 1988 roku do 30 kwietnia 1991 r. w Przedsiębiorstwie Realizacji Budownictwa i Usług Technicznych w R. na stanowisku konserwatora suwnic - albowiem ubezpieczony nie przedłożył świadectw wykonywania pracy w szczególnych warunkach za wyżej wymienione okresy.

Sąd Okręgowy po przesłuchaniu świadków: B. S. (przełożonego z okresu zatrudnienia w latach 1978-1989), E. W. (współpracownika z okresu od 1980-1992) oraz na podstawie wyjaśnień ubezpieczonego uznał, że skarżący udowodnił co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Sąd ustalił, że od 12 października 1978 r. do 31 lipca 1987 r. B. M. był pracownikiem Kombinatów Budowlanych - Zakładu Elementów Budowlanych w R. Ze świadectwa pracy ubezpieczonego wynika, że w tym okresie posiadał angaże elektromontera, operatora sprężarek i konserwatora suwnic. Takie zaszeregowania ujawniono również w aktach osobowych. Przez okres kilku pierwszych miesięcy jego praca polegała na obsłudze sprężarek dostarczających sprężone powietrze do rozładunku cementu i do procesu produkcji. Później otrzymał angaż elektromontera, ale jego praca polegała głównie na konserwacji suwnic. Posiadał uprawnienia do pracy na wysokości. Posiadając angaż elektromontera dorywczo

pracował przy stołach wibracyjnych, przy bieżących naprawach urządzeń elektrycznych na terenie całego zakładu. Jego podstawowym zajęciem była konserwacja suwnic. W całym zakładzie panował hałas, zapylenie, a w powietrzu, głównie na wysokości, unosiły się opary formolu. Świadek E. W. zeznał, że co najmniej od 1980 roku pracował z B. M. na stanowisku konserwatora suwnic. W 1987 roku ubezpieczony złożył w zakładzie pracy wniosek o zatrudnienie go na stanowisku konserwatora suwnic w wymiarze pół etatu. Jak wyjaśnił, prośba była podyktowana koniecznością zmniejszenia wymiaru czasu, ponieważ podejmował zatrudnienie w innym zakładzie pracy na stanowisku zbrojarza-spawacza. Z adnotacji na wniosku wynika, że konieczne jest pozostawienie ubezpieczonego na stanowisku konserwatora suwnic w wymiarze pół etatu, ponieważ taką pracę wykonuje tylko jedna osoba. Do macierzystego zakładu pracy wrócił 1 września 1988 r. i od tej daty do 30 kwietnia 1991 r. posiadał angaż wyłącznie na stanowisko konserwatora suwnic w Przedsiębiorstwie Realizacji i Usług Technicznych w R. Ponadto Sąd wskazał, że ubezpieczony w okresie zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Polonijnym „T.” od 1 sierpnia 1987 r. do 31 sierpnia 1988 r. był zatrudniony na stanowisku zbrojarza-spawacza.

Sąd Okręgowy przedstawiając ocenę prawną podał, że „dał wiarę zeznaniom przesłuchanych świadków i ubezpieczonego, że przez okresy zatrudnienia w kombinacie budowlanym zarówno w latach 1978-1987 i 1988-1991 pracował na hali produkcyjnej w warunkach szczególnych w pełnym wymiarze czasu pracy jako konserwator suwnic, operator sprężarek, elektromonter przy stołach wibracyjnych. Ubezpieczony przepracował w tym zakładzie ponad 12 lat. Sąd uznał za prawdziwe zeznania ubezpieczonego, że na samych suwnicach pracował co najmniej 9 lat. Z zapisu na wniosku o zmianę czasu pracy należy wnioskować, że przed dniem 1 sierpnia 1987 r. B. M. pracował przy suwnicach w pełnym wymiarze czasu pracy, skoro mimo pracy w innym zakładzie pozostawał w macierzystym zakładzie na stanowisku konserwatora suwnic”. Zdaniem Sądu niewątpliwie w okresie od 1 sierpnia 1987 r. do 31 sierpnia 1988 r. ubezpieczony wykonywał pracę, o której mowa w załączniku A dziale V ust. 4 i dziale XIV pkt 12 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w

szczególным charakterze. W ocenie Sądu nie budziło również wątpliwości, że od 1 września 1988 r. do 30 kwietnia 1991 r. ubezpieczony pracował stale i w pełnym wymiarze jako konserwator suwnic i taki angaż posiadał, a więc wykonywał pracę, o której mowa w dziale III poz. 86 pkt 17, tj. 3 lata i 9 miesięcy. Po zsumowaniu tych dwóch okresów ubezpieczony posiadał 11 lat, 6 miesięcy i 23 dni. Sąd przyjął, że przed datą 1 sierpnia 1987 r. ubezpieczony również pracował w szczególnych warunkach przy obsłudze sprężarek (dział XIV pkt 9) i przy obsłudze urządzeń wibracyjnych (dział XIV poz.10), jak również przy obsłudze suwnic. W okresie od 12 października 1978 r. do 31 lipca 1987 r., tj. 8 lat, 8 miesięcy i 19 dni ubezpieczony musiałby stale i w pełnym wymiarze czasu pracy przepracować co najmniej 3 lata, 5 miesięcy i 7 dni. Zdaniem Sądu, przeprowadzone postępowanie dowodowe dawało podstawy do takiego założenia. Mając powyższe na uwadze Sąd uznał, że do dnia 31 grudnia 1998 r. wnioskujący pracował przez co najmniej 15 lat w szczególnych warunkach.

Na skutek apelacji organu rentowego Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 20 września 2012 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie (pkt 1) oraz odstąpił od obciążenia ubezpieczonego kosztami postępowania apelacyjnego (pkt 2).

Sąd Apelacyjny wskazał, że zasadniczym powodem przyjęcia przez Sąd Okręgowy, iż ubezpieczony wykazał co najmniej 15 lat zatrudnienia w szczególnych warunkach było doliczenie skarżącemu do niespornego okresu pracy w szczególnych warunkach 6 lat i 8 miesięcy okresu zatrudnienia na stanowisku konserwatora suwnic w kombinacie budowlanym i w przedsiębiorstwie realizacji budownictwa od 12 października 1978 r do 31 lipca 1987 r. i od 1 września 1988 r. do 30 kwietnia 1991 r. Sąd Okręgowy uznał, że praca ubezpieczonego jako elektryka zajmującego się utrzymaniem sprawności urządzeń elektrycznych na terenie całego zakładu, w tym suwnic, powinna zostać zakwalifikowana jako praca na stanowisku określonym w poz. 86 działu III wykazu A jako załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Według poz. 86 działu III (prace różne w hutnictwie i w przemyśle metalowym) pracą w szczególnych warunkach jest obsługa suwnic. W

ocenie Sądu Apelacyjnego w pojęciu obsługi suwnic nie mieściła się praca elektryka dokonującego bieżących napraw i konserwacji tego rodzaju urządzeń lecz wyłącznie praca operatora suwnic - suwnicowego.

Odnosząc powyższe do dokonanej przez Sąd pierwszej instancji kwalifikacji stanowiska konserwatora suwnic, jako rodzaju pracy wykonywanej w szczególnych warunkach w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych – Sąd Apelacyjny uznał taką kwalifikację za nieuprawnioną, skoro w dziale V wykazu A - załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983 r. wśród rodzajów prac tam wymienionych nie wskazano w ogóle obsługi suwnic (nawet po przyjęciu, że w pojęciu takim mieści się konserwacja tych urządzeń).

W konsekwencji wyłączenie okresu pracy na stanowisku konserwatora suwnic w ocenie Sądu Apelacyjnego wykluczało uznanie, że ubezpieczony wykazał sporną w sprawie przesłankę nabycia prawa do emerytury na podstawie art. 184 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach.

Ubezpieczony zaskarżył powołany wyżej wyrok w pkt 1 sentencji orzeczenia skarga kasacyjną, opierając ją na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego: - art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z dyspozycją pkt 25 działu XIV załącznika A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze poprzez nie dokonanie subsumcji hipotezy punktu 25 powołanego punktu 25 działu XIV wykazu prac w szczególnych warunkach do ustalonego stanu faktycznego i w konsekwencji przyjęcie, że ubezpieczony nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach. Ubezpieczony wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i rozstrzygnięcie co do istoty sprawy, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ma uzasadnione podstawy. Zgodnie z art. 32 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń

Společnych „wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych”. Wykładni pojęcia „przepisy dotychczasowe” dokonał Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 243), wskazując, że „przepisy dotychczasowe”, o których mowa w odesłaniu, to § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), stanowiący, iż okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy; § 4-8a określające wiek emerytalny i okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach pracowników wykonujących prace wyszczególnione w wykazach A i B stanowiących załącznik do rozporządzenia oraz § 9-15 dotyczące wieku emerytalnego i warunków przechodzenia na emeryturę osób zatrudnionych w szczególnym charakterze. Jednocześnie „przepisy dotychczasowe” w rozumieniu art. 32 ust. 4 to wyłącznie przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Z kolei definicję ustawową „pracy w szczególnych warunkach” zawiera art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Mianowicie, zgodnie z tym przepisem, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Praca w warunkach szczególnych to praca, w której pracownik w sposób znaczny jest narażony na niekorzystne dla zdrowia czynniki. Jako przykłady takiej pracy można wymienić: pracę w narażeniu na hałas przekraczający dozwolone normy, w zapyleniu, w oparach chemicznych, w wysokich temperaturach lub zmiennych warunkach atmosferycznych. Pracę taką pracownik musi wykonywać stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku (§ 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.), aby nabyć prawo do

emerytury w obniżonym wieku emerytalnym. Motyw przyświecający ustawodawcy w stworzeniu instytucji przewidzianej w art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS opiera się zatem na założeniu, że praca wykonywana w szczególnych warunkach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy przyczynia się do szybszego obniżenia wydolności organizmu, stąd też osoba wykonująca taką pracę ma prawo do emerytury wcześniej niż inni ubezpieczeni. Pamiętać również należy, iż prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym stanowi odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 27 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i określonego w nim wieku emerytalnego, tak więc przepisy regulujące to prawo należy wyklądać w sposób gwarantujący zachowanie celu uzasadniającego to odstępstwo. Przenosząc te rozważania na grunt niniejszej sprawy, wskazać należy, że nie tyle istotne jest ustalenie, jak zostało w świadectwie pracy bądź innych dokumentach ze stosunku pracy nazwane stanowisko pracy ubezpieczonego, lecz to, czy czynności związane z danym stanowiskiem pracy, wykonywane były stale i w pełnym wymiarze czasu w warunkach szczególnych, a zatem w takich, w których pracownik w sposób znaczny jest narażony na niekorzystne dla zdrowia czynniki oraz czy charakter tych czynności odpowiada pracom wymienionym w odpowiednim dziale wykazu A albo B powołanego wyżej załącznika do rozporządzenia. Jak wynikało z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, (ustalenie dokonane przez Sąd pierwszej instancji i przyjęte przez Sąd drugiej instancji), prace ubezpieczonego na stanowiskach: 1. konserwator suwnic, 2. przy obsłudze sprzężarek; 3. przy obsłudze urządzeń wibracyjnych.; 4. przy obsłudze suwnic, były wykonywane stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

Odnosząc powyższe do dokonanej przez Sąd pierwszej instancji kwalifikacji stanowiska konserwatora suwnic, jako rodzaju pracy wykonywanej w szczególnych warunkach w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych – Sąd Apelacyjny uznał taką kwalifikację za nieuprawnioną, skoro w dziale.

Sąd błędnie uznał, że z treści powołanego rozporządzenia w niniejszej sprawie do pracy wykonywanej przez ubezpieczonego na stanowisku konserwatora suwnic zastosowanie mogą mieć wyłącznie prace wymienione w dziale V wykazu A - załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. Faktem jest, że w

rozumieniu art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) zasadą jest, że praca w warunkach szczególnych odnosi się do danego rodzaju pracy, który jest przyporządkowany do określonej branży. Zatem na gruncie rozporządzenia można mówić tylko o pracy na stanowiskach, kwalifikowanych jako praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, która jest wymieniona w konkretnym dziale wykazu i który jest przypisany do konkretnej branży przemysłu za wyjątkiem działu XIV – Prace różne – wykazu A, bądź działu IV – Prace różne - wykazu B. Mając powyższe na uwadze w niniejszej sprawie praca ubezpieczonego na wyżej wymienionym stanowisku mogła być kwalifikowana jako w warunkach szczególnych z działu V i XIV wykazu A. Z powyższych przyczyn nie można przyjąć, że wyrok odmawiający prawa do emerytury jest prawidłowy, bez dokonania dodatkowej oceny wykonywanej pracy ubezpieczonego pod względem występowania jej w dziale XIV Prace różne. Mając na uwadze, że Sąd drugiej instancji ustalił, że ubezpieczony stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał na stanowisku konserwatora suwnic pracę elektromontera polegającą na bieżących naprawach urządzeń elektrycznych na terenie całego zakładu, w tym konserwację suwnic oraz dorywczo przy stołach wibracyjnych, możliwa jest ocena, że praca w takim charakterze może również być kwalifikowana w dziale XIV Prace różne pod pozycją 25 wykazu A. - tj. jako bieżąca konserwacja agregatów i urządzeń oraz prace budowlano-montażowe i budowlano-remontowe na oddziałach będących w ruchu, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie.

W utrwalonym orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. może mieć wpływ na rozstrzygnięcie w tych sytuacjach, gdy treść uzasadnienia orzeczenia sądu drugiej instancji uniemożliwia dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania zaskarżonego orzeczenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z 4 stycznia 2007 r., V CSK 364/06, LEX nr 238975, z 17 marca 2006 r., I CSK 63/05, LEX nr 179971). Niezachowanie wymagań konstrukcyjnych uzasadnienia może też uzasadniać kasacyjny zarzut naruszenia prawa materialnego przez jego

zastosowanie do niedostatecznie jasno ustalonego stanu faktycznego (por. wyrok Sądu Najwyższego z 5 września 2001 r., I PKN 615/00, OSNP 2003 nr 5, poz. 352). Dokonanie przez sąd drugiej instancji odmiennej oceny materialnoprawnej ustalonych faktów jest oczywiście dopuszczalne, jeżeli jednak odmienna ocena materialnoprawna jest skutkiem zakwestionowania przez sąd drugiej instancji przyjętej przez sąd pierwszej instancji podstawy faktycznej wyroku, to przed przystąpieniem do odmiennej oceny materialnoprawnej zasadności roszczeń powoda sąd drugiej instancji powinien dokonać własnych, stanowczych ustaleń i własnej oceny przeprowadzonych dowodów. Brak odniesienia się sądu drugiej instancji do całokształtu zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego jest nie tylko mankamentem uzasadnienia, ale także usprawiedliwia materialnoprawne zarzuty skargi kasacyjnej. Nie jest bowiem możliwe prawidłowe zastosowanie prawa materialnego bez zgodnego z prawem procesowym ustalenia podstawy faktycznej rozstrzygnięcia (por. wyrok Sądu Najwyższego z 11 kwietnia 2006 r., I PK 164/05, LEX nr 194160). W związku z tym za uzasadnione należy uznać zarzuty naruszenia prawa materialnego – art. 184 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z zapisem ujętym w dziale XIV. Prace różne, poz. 25 wykazu A, stanowiącym załącznik do tego rozporządzenia.

Skoro podniesione zarzuty w skardze kasacyjnej okazały się uzasadnione, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.